

Извештај о органској пољопривреди 2022.

СРБИЈА

Извештај о статусу
органске пољопривреде
и индустрије у Србији

Gefördert durch

Bundesministerium
für Ernährung
und Landwirtschaft

aufgrund eines Beschlusses des Deutschen Bundestages

ekoconnect

Импресум

Уредник

Joachim Lenz,
Claudia Neumann

EkoConnect e.V.
Schützengasse 16
01067 Dresden
www.ekoconnect.org

Аутор

Олга Кешелъ Миловановић

Коректура

EkoConnect e.V.

Прелом и дизајн

www.whateverworks.biz

Gefördert durch

aufgrund eines Beschlusses des
Deutschen Bundestages

Disclaimer

This report was funded by the German Ministry of Food and Agriculture within the framework of the project **28210E001**.

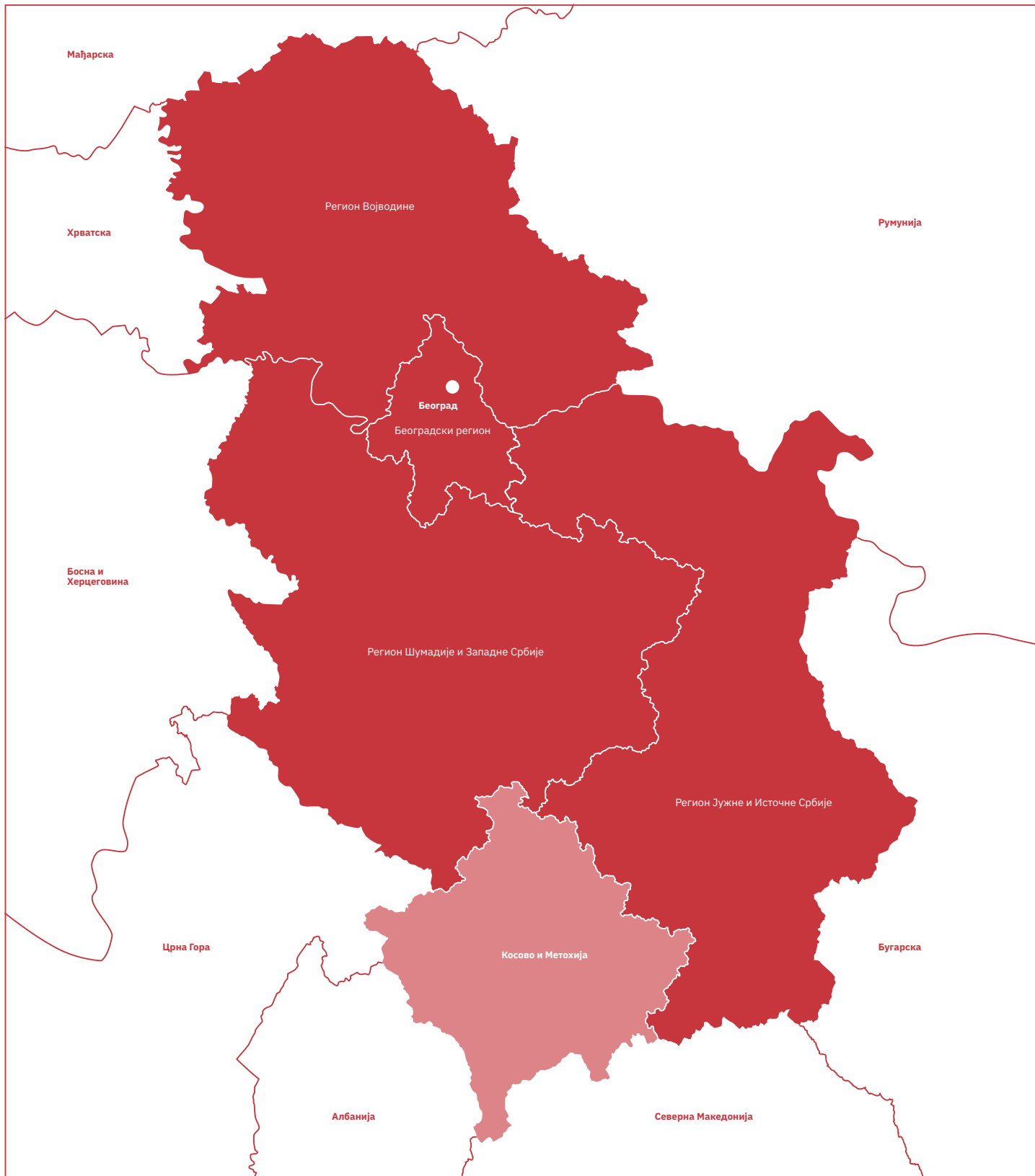
This report has been prepared to the best of our knowledge and belief. We cannot however accept any guarantee for the accuracy, correctness or completeness of the information and data provided.

Садржај

A Чињенице и бројке	3
Мапа	
Статистички подаци о земљи	
B Стање и развој пољопривредне производње	5
Клима и природни услови у Србији	
Друштвено – економски фактори	
Пољопривредна газдинства и производња	
Биљна производња	
Сточарска производња	
Увоз и извоз пољопривредних производа	
C Органска пољопривреда у Србији	9
Површине под органском производњом и произвођачи у органској производњи	
Органска сточарска производња	
Структура биљне производње	
Организација, правни оквир и систем контроле	
Означавање органских производа	
Мере подршке	
D Органско тржиште	20
Извоз органских производа	
Увоз органских производа	
Домаће тржиште	
Прерађивачки сектор	
Образовање и саветодавство	
Изгледи и перспектива	
E Библиографија	29

Чињенице и бројке

Мапа

Слика 1: Мапа Србије у 2021. са 145 општина

Статистички подаци о земљи

88.499 km²

Површина (2020)

3.504.290 ha

Укупно коришћено пољопривредно земљиште (2020)

Српски динар (РСД)

Национална валута

564.541

Број пољопривредних газдинстава (2021)

14,6 %

Удео становништва запосленог у пољопривреди, шумарству и рибарству (2020)

6.783 евра

БДП по становнику у текућим ценама (2020)

6,8 %

БДП удео из пољопривреде, шумарства и рибарства (2021)

6.834.326

Становништво (процена за 2021)

-9,4 ‰

Стопа природног прираштаја 2020/2021

11,0 %

Стопа незапослености (2021)

6,15 ha

Просечна пољопривредна површина на газдинству (2021)

7,5 %

Стопа раста реалног БДП (2021)

65,5 %

Потрошња по домаћинству (2021)

13 %

БДП удео из прерађивачке индустрије (2021)

* Републички завод за статистику од 1999. године не располаже свим подацима за АП Косово и Метохија, тако да се они не налазе у овом извештају.

Стање и развој пољопривредне производње

У 2021. Србија је имала 3.504.290 ha коришћених пољопривредних површина, што је приближно иста вредност више од једне деценије, док се број газдинстава у последњих двадесет година смањио за 28 процената. Просечна коришћена пољопривредна површина по газдинству у Србији је 6,15 ha, али је приметан процес комасације пољопривредног земљишта, чак више у Војводини него у остатку земље.

Клима и природни услови у Србији

Србија је земља без излаза на море која се налази у југоисточној Европи, једним делом се налази на Балканском полуострву (око 75% територије), а другим у централној Европи у Панонској низији (око 25% територије). Држава се граничи са осам суседних држава: Мађарском, Румунијом, Албанијом, Хрватском, Северном Македонијом, Црном Гором и Босном и Херцеговином. Укупна територија заузима 88.499 km² и обухвата различите типове терена од пространих равница на северу и брдовитих терена на југу, до планинских предела у западним, јужним и источним деловима Србије.

У већем делу земље преовладава умерено-континентална клима, са израженом расподелом падавина у јуну и у новембру, док су зиме прилично суве. Југозападни део Србије се граничи са медитеранском суптропском и континенталном климом. Обе су биле под утицајем речних долина раштрканих по планинским пределима. У Војводини, у северном делу земље, влада умерена клима. Овом климом доминирају равнице са речним токовима, као и две планине - Фрушка гора и Вршачке планине. Главне карактеристике ове климе су топла лета и хладне зиме, са годишњим средњим температурним варијацијама од јануара до јула од преко 22°C док је

јесен топлија од пролећа. Слична клима је присутна и у равничарским деловима Србије. Подручје јужно од река Саве и Дунава заузимају брдовити предели са надморском висином од 500 до 1.000 метара. Овај рељеф покрива око две трећине територије Србије, а око десетине територије Србије чине подручја са надморским висинама преко 1.000 метара, масивима који се налазе јужно од Западне Мораве и Нишаве.

Просечна годишња температура ваздуха за подручја са надморском висином до 300 m износи 10,9°C. Подручја са надморском висином од 300 до 500 m имају просечну годишњу температуру око 10°C, а у подручјима са преко 1000 m надморске висине температура је око 6,0°C.

Највеће и пловне реке у Србији су међународне реке попут Дунава (588 km), Саве (206 km) и Тисе (168 km). У Србији постоји релативно мали број природних језера – Ћердапско језеро, Власинско језеро, Перућац, Палић, Бело језеро, итд. Акумулације имају већи значај за водопривреду. Постоје и различите врсте водоносних слојева који се највише користе за водовод, док термоминерална вода има рекреативно-терапеутску намену.

Србија има пет националних паркова. То су Национални парк Ћердап, Национални парк Кopaоник, Национални парк Тара, Национални парк Шар планина и Национални парк Фрушка гора.

Делиблатска пешчара представља геоморфолошки и еколошко-биогеографски феномен не само Панонске низије, већ и целе Европе.

Годишња количина падавина у просеку расте са надморском висином. У нижим пределима годишња количина падавина се креће од 540 до 820 mm. Подручја са надморском висином преко 1000 m имају у просеку од 700 до 1000 mm падавина, а поједини планински врхови на југозападу Србије имају обилније падавине, и до 1500 mm. Већи део Србије има континентални режим падавина, са већим количинама у топлијој половини године, осим у југозападним пределима, где је највише падавина у јесен. Најкишовитији месец је јун, када у просеку падне од 12 до 13% од укупне суме годишњих падавина. Најмање падавина имају фебруар и октобар. Појава снежног покривача карактеристична је за хладнији део године, за период од новембра до марта, а највећи број дана са снежним покривачем је у јануару.

Различити типови терена и експозиције довели су до настанка различитих типова земљишта. Карактеристике земљишта у Србији условљене су све већим бројем природних фактора као што су физичко-хемијска својства, геолошки супстрат, хидролошки и хидрографски услови, орографија, клима, вегетација, присуство макро и микроорганизама.

Друштвено – економски фактори

Природни ресурси Србије показују да је ово земља са значајним капацитетом за раст продуктивности и конкурентности пољопривредно-прехрамбеног сектора. Допринос пољопривреде српској привреди је значајан.

Бруто домаћи производ (БДП) је најбољи показатељ нивоа привредне активности и привредних кретања у последњој деценији. Према Статистичком годишњаку Републике Србије 2021. у структури БДП-а у 2020. години пољопривреда, рибарство и шумарство су учествовали са 6,3% што је умањење од 10% у последњој деценији. Према процени у Републици Србији у 2021. години је било 6.834.326 становника (процене су засноване на резултатима статистике природног кретања и унутрашњих миграција становништва). Посматрано по полу, 51,3% су жене (3.507.325), а 48,7% мушкарци (3.327.001). (Статистички годишњак Републике Србије 2021)

Тренд депопулације се наставља, што значи да је стопа раста становништва у односу на претходну годину негативна и износи -9,4‰. Истовремено, процес демографског старења становништва манифестује се ниским и опадајућим учешћем младих, и високим и континуирано растућим уделом старих у укупној популацији. Према подацима за Србију, у 2021. години удео лица старости 65 и више година износио је 21,3%, а млађих од 15 година је био 14,3%.

У Републици Србији учешће незапослених лица у укупном економски активном становништву у 2021. години износило је 11,0%. Стопа незапослености код жена је (12,1%) нешто већа него код мушкараца (10,2%). Најнижа стопа незапослености је забележена у Београду (8,8%), а највећа у јужној и источној Србији (13,6%).

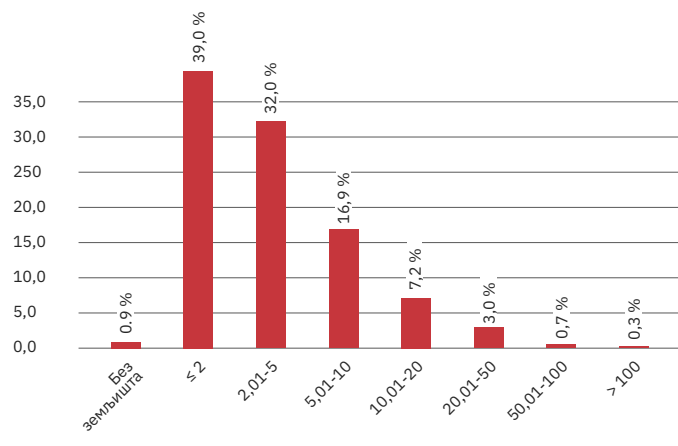
Пољопривредна газдинства и производња

Србија је 2018. имала 564.541 пољопривредно газдинство које је обрађивало 3.475.894 ha.

Према Статистичком годишњаку Србије, у 2018. су доминирала мала пољопривредна газдинства са површином до 2 ha (38,9%), и газдинства која обрађују површине од 2,01 до 5 ha (32%) (Слика 2). Те две категорије газдинстава чине две трећине укупних газдинстава у Србији према величини земљишта (↵).

Просечна површина пољопривредног земљишта на газдинству износила је 6,15 ha. Жене су носиоци на 17,3% газдинстава.

Структура пољопривредних газдинстава према величини коришћене површине (2018, у %, у ha)

Слика 2: Величина пољопривредног газдинства

Биљна производња

У 2020. години укупна коришћена пољопривредна површина је износила 3.504.290 ha. Учешће биљне производње у укупној вредности пољопривредне производње износило је 67,5%, а сточарске 32,5%. У односу на 2019. годину, нето индекс физичког обима пољопривредне производње повећан је за 2% (↗).

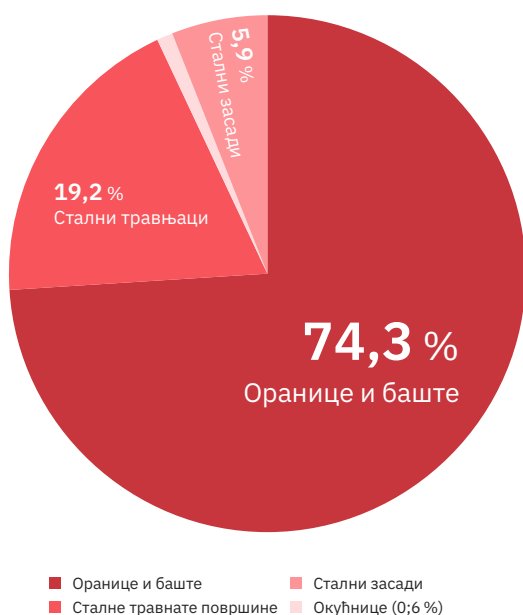
У поређењу са 2019. годином, биљна производња је повећана за 4,6%. У оквиру биљне производње вредност ратарске производње већа је за 4,4%, воћарства за 6,0%, док је вредност виноградарства смањена за 2,0%.

У укупној коришћеној пољопривредној површини у 2020. години, обрадиве површине су чиниле 2.604.295 ha што је 74,3% у укупно коришћеној пољопривредној површини, вишегодишњи засади су се простирали на 207.503 ha и чинили 5,9%, ливаде и пашњаци са 19,2% заузимали су 671.774 ha, баште су са површином од 20.718 ha чиниле свега 1,8% (Слика 3).

У структури засејаних обрадивих површина удео житарица је био 66,8%, удео индустријског биља је био 18,9%, поврћа 1,8% и крмног биља 9,0% (Слика 4).

Србија је међу највећим произвођачима шљиве и малине у свету. Са производњом од 582.547 тона шљиве у 2020. години, Србија је трећи највећи светски произвођач шљиве, а са производњом од 118.871 тона и трећи произвођач малине (↗).

Укупно коришћено пољопривредно земљиште према врсти производње (2020, у %)

Слика 3: Структура укупно коришћеног пољопривредног земљишта

Структура усева у укупној обрадивој површини (у 2020. у %)

Жита	66,83
Индустријско биље	18,88
Крмно биље	9,02
Поврће, бостан и јагоде	1,85
Шећерна репа	1,44
Кромпир, рани и касни	1,14
Угари	0,33
Махунарке	0,28
Остали усеви на ораницама и баштама	0,22
Цвеће	0,02

Слика 4: Коришћено обрадиво земљиште по категоријама

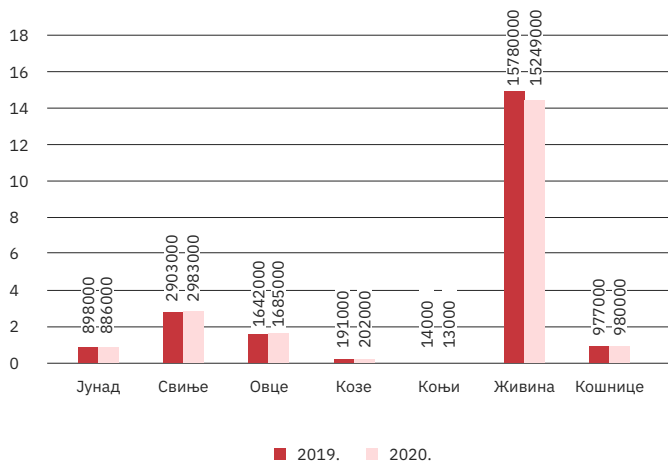
Сточарска производња

Србија је 2020. имала 15.249.000 грла живине, 2.983.000 грла свиња, 1.685.000 грла оваца, 980.000 кошница. Број грла јунади се континуирано смањује и у 2020. години износио је 886.000 (Слика 5). Што се тиче производње млека, Србија је 2020. године произвела 1,495 милиона литара крављег млека и 9 милиона литара овчијег млека.

Вредност сточарске производње у односу на претходну годину смањена је за 0,3%. У оквиру структуре сточарске производње, вредност свињарства је већа за 0,8%, а мања је код овчарства за 5,9%, код говедарства за 1,1% и код живинарства за 0,1%.

У односу на 2019. годину забележен је пад броја условних грла (за 1,6%) и смањење производње крављег млека (за 0,9%), док је производња меса повећана за 0,9% (↗).

Број грла (2019. & 2020, у мил.)

Слика 5: Биланс стоке

Увоз и извоз пољопривредних производа

Европска унија је традиционално кључни трговински партнер Србије, са више од 60 одсто укупне робне размене у 2020. години, и вишегодишњим сличним процентима. Вредност српског извоза у ЕУ порасла је

са скоро 3,2 милијарде евра у 2009. на скоро 14 милијарди евра у 2021. Преко 55% пољопривредног извоза Србије испоручено је у ЕУ. Вредност извоза пољопривредних производа повећана је са 640 милиона у 2009. на 2,3 милијарде евра у 2021. Истовремено, српски увоз пољопривредних производа из ЕУ константно расте и достигао је 1,6 милијарди евра у 2021. години, док је у 2009. вредност извоза била 440 милиона евра.

Србија је током 2021. године највише извозила поврће и воће, као и житарице, пшеницу и кукуруз. Вредност извезеног кукуруза износила је 468,4 милиона евра, затим малине 361,5 милиона евра, пшенице 215,9 милиона евра и цигарета и дувана у вредности од 359,1 милион евра (13).

Посматрано по регионима Србије, највеће учешће у извозу пољопривредних производа у 2021. години (јануар – новембар) имао је регион Војводине (44%), затим Београдски регион (32%), регион Шумадије и Западне Србије га прате (21%), и на крају је регион Јужне и Источне Србије (3%).

Највећи удео у увозу Србије имао је Београдски регион (43%), затим регион Војводине (42%), регион Шумадије и Западне Србије (9%) и регион Јужне и Источне Србије (6%).

Органска пољопривреда у Србији

Природни предуслови у Србији показују велики потенцијал за развој органске пољопривреде и производа са додатом вредношћу. Органска производња је почела значајно да напредује са развојем свести произвођача и потрошача, који су, као одговор на актуелни тренд употребе хемијских агенаса у производњи и преради, започели одговорну производњу као алтернативу конвенционалној производњи.

Органска пољопривреда у Србији почела је деведесетих година прошлог века, када су први производи сертифицирани као органски и када је основано удружење **Terra's** у Суботици. Ово је било прво удружење у Србији са фокусом на органску производњу и које је покренуло многе активности у области промоције и развоја органске пољопривреде. Terra's је 2005. године организовао први фестивал органских производа Биофест који је данас традиционална међународна манифестација која се одржава ујесен. Овај први фестивал окупио је преко 80 излагача из више од 20 градова из наше земље и иностранства (Хрватска, Мађарска, Босна и Херцеговина, Немачка, Италија), а на самој манифестацији је учествовало око 500 учесника у разним пратећим програмима (Симић, 2020, стр. 17). Овај фестивал је место где се сусрећу научне и практичне стране органског сектора. Полазници могу да науче и стекну увид у новине органског света, важне теме, у да поделе и изразе своја мишљења и упознају домаће произвођаче.

Након првог Биофеста, Центар за органску производњу у Селенчи организовао је Форум о органској производњи. Концепт догађаја био је сличан – трибине и дискусије о важним темама у органској производњи, представљање домаћих органских производа.

Затим је 2009. године основана Србија Органика, национална асоцијација за развој органске производње са циљем да уједини заинтересоване стране у сектору и подржи развој органске производње. Удружење од 2011. године у сарадњи са Министарством пољопривреде, шумарства и водопривреде организује „Изложбу органских производа“ у оквиру Међународног пољопривредног сајма у Новом Саду. Србија Органика је десет година била организатор националног штанда српских компанија на најзначајнијем светском сајму органских производа у Немачкој – Биофах, до 2019. године, када је организацију преузела Привредна комора Србије.

У 2010. години је формирана Група за органску производњу у оквиру Привредне коморе Србије, чији су чланови били релевантни актери у сектору. У наредном периоду Комора је оформила и Центар за органску производњу. Центар сада организује заједнички наступ српских компанија на Биофаху. Поред тога, подржава компаније приликом извоза и пословних повезивања.

Још једна важна прекретница за органски сектор догодила се 2011. године када је формиран Стручни савет за органску производњу при Министарству пољопривреде, шумарства и водопривреде са циљем да се да стручно мишљење о

релевантним питањима за органску производњу, да се дискутује и разговара о важним темама и активностима у сектору.

Од 2012. године у Београду се организовао „Organic Live Fest“, фестивал који је промовисао одрживу производњу и заштиту животне средине. На фестивалу органски произвођачи представљају своје производе уз пригодан културно-едукативни програм.

Деведесете су биле значајне и за Србију јер је почео први извоз органских производа. У то време Србија није још имала законски оквир, а подаци о органској производњи за тај период су ограничени. Контролу и сертификацију су радила акредитована европска сертификациона тела. Тада је предмет сертификација била само биљна производња и то углавном воћарство.

Слика 6: Српски излагачи на Биофаху, 2022.

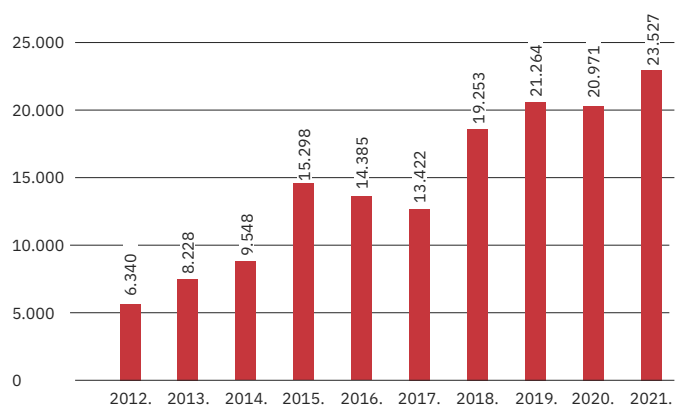
Званични подаци о површинама су из 2007. године, када је Србија имала 829,7 ха под органским културама. Подаци за 2021. показују да се органска производња простира на 23.527 ха, рачунајући овде органски статус и статус конверзије.

Површине под органском производњом

Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде (МПШВ) и Групација за органску производњу води податке о органској производњи, како о површинама у органској производњи, тако и о броју органских произвођача, на основу годишњих извештаја надлежних контролних организација. Овде треба напоменути да не постоји званична методологија за евидентирање података о укупној површини која се користи за сакупљање самониклог биља и шумских плодова из њихових природних станишта, те оне нису приказане у укупним површинама под органском производњом.

Према подацима МПШВ (Љ) Србија је у 2021. години имала 616 сертификованих органских произвођача који су обрађивали 23.527,03 ха земљишта. У односу на прошлу годину број произвођача се повећао за 3,4%, док су површине под органском производњом повећане за 12,2%. Према подацима које је објавило МПШВ, површине под органском производњом имају скоро константан тренд раста од 2012. до 2021. године (Слика 7).

Површине у органској производњи, у конверзији и у органском статусу (2013–2021)

Слика 7: Површине у органском статусу и конверзији

Удео органске производње у укупном пољопривредном земљишту у Србији је 0,67%. Ово подручје не обухвата земљиште које се користи за сакупљање самониклог биља и шумских плодова (шумско воће, печурке и самоникло лековито и зачинско биље).

Произвођачи у органској производњи

На основу процеса сертификације, у Србији постоје две категорије органских произвођача. У првој категорији су индивидуално сертифицирани произвођачи који су и власници сертификата, а у другој су чланови групне производње који немају сопствени сертификат, али су део компаније која контролише групу произвођача/пољопривреднике и носилац је сертификата. Они су и наведени као сертифицирани произвођачи компаније у оквиру Прилога сертификата. Ова групна производња била је специфична за произвођаче воћа у централном, западном и јужном делу Србије, где су и највеће групе произвођача. У овој врсти производње, пољопривреднике су окупљале најчешће прерађивачке/извозно оријентисане компаније које су организовале интерни систем контроле и везане су уговором са пољопривредницима. Организатор компаније је ексклузивни купац пољопривредних производа, а пољопривредници у овој сарадњи углавном добијају подршку компаније кроз централизовану набавку инпута попут производа за заштиту биља и ђубрива. Истовремено у Војводини постоји једна мања група произвођача поврћа, а у источној Србији мања група произвођача меда. Али 2017. године у Шумадијском округу је почела прва групна сточарска производња, да би убрзо 2020. године још две компаније формирале групу сточарских произвођача у истом округу. Пољопривредници у групној сертификацији чине 90% органских произвођача.

Према подацима из 2020. године Србија је имала 5.315 коопераната укључених у систем групне производње и 42 компаније/организатора групне производње. Групна производња у 2021. години је обухватала 5.805 коопераната што је повећање броја коопераната за 9,2%.

Према структури газдинстава, разликују се три основна типа органске производње:

- мала еко газдинства на којима су повезана ратарска производња и сточарство,
- газдинства која се баве само једном врстом производње (органско ратарство, органско воћарство...),
- велика еко-газдинства на којима се комбинују ратарска и сточарска производња (Лазиф, 2010, стр.8).

Последњих година повећан је број органских газдинстава, као и њихова диверсификација. Данас се газдинства баве прерадом и/или туризмом.

Географски посматрано по локацији и врсти делатности и према месту регистрације, органски оператори су 2021. године готово подједнако распоређени у сва четири округа у Србији.

Током година се број органских оператора (произвођача, прерађивача, трговаца) повећавао. У последњој деценији број сертифицираних произвођача повећан је за 91%, док је број коопераната доживео седмоструко повећање (Слика 9).

Географска распрострањеност органских оператора (2021)

Р.бр	Регион	Правна лица – компаније/кооперативе/организације			Газдинства	Површина (ха)	Удео у укупној органској површини, у %
		Трговина, прерада, извоз	Увоз, прерада, трговина	Биљна производња и сточарство, прерада, трговина			
1.	Београдски	28	48	22	67	47,58	0,2
2.	Шумадија и Западна Србија	28	1	46	105	7024,64	29,8
3.	Јужна и Источна Србија	6	18	33	80	7430,67	31,6
4.	Војводина	17	3	29	85	9024,14	38,4
УКУПНО		79	337	70	130	23527,03	100

Слика 8: Подела органских оператора према правном статусу и обиму активности

Број органских произвођача (2012 – 2021)

Година	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.
Сертификовани произвођачи	237	258	291	334	390	434	500	513	596	616
Кооперанти	836	970	1575	1955	2404	5719	6206	5727	5315	5805
Укупно	1073	1228	1866	2289	2794	6153	6706	6240	5911	6421

Слика 9: Број органских произвођача по категоријама (појединачно сертификовани и у групној сертификацији)

Биланс стоке (2012 – 2021)

Година/ Категорија стоке	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.
Овце	2837	4031	3153	4848	4378	4665	5138	6099	5711	11152
Свиње	206	175	76	232	283	87	284	315	326	280
Јунад	1428	2176	2726	2746	2895	2987	3594	3556	4627	6708
Козе	211	946	1154	1686	1406	2048	1486	536	286	349
Живина	2034	1390	1140	1380	3158	4415	6735	17880	14936	33226
Магарци	7	21	17	20	2	47	—	—	—	—
Коњи	66	210	173	218	165	177	114	88	16	45
Кошнице	961	1940	894	2504	2878	2307	3061	9969	12618	11964

Слика 10: Број животиња у конверзији и органском статусу

Подела површина у органској производњи према биљној структури (2021)

Биљна производња (ha)	У конверзији (ha)	Органска сертификована површина (ha)	Укупно по категорији (ha)	Удео у укупној површини, у %
Жита	1672,10	2786,59	4458,69	19,0
Индустријско биље	33,48	2088,13	2121,61	9,0
Поврће	56,68	113,11	169,79	0,7
Крмно биље	2221,63	832,47	3054,11	12,9
Воће	1662,86	3952,07	5614,93	23,9
Лековито и зачинско биљке	32,89	334,4	367,29	1,6
Остало	790,94	425,78	1216,72	5,2
Ливаде/пашњаци	3831,82	2692,08	6523,89	27,7
Укупно	10302,40	13224,64	23527,03	100,0
Удео у укупној органској производњи (%)	43,8	56,2	100	—

Слика 11: Површине у органском статусу и у конверзији према типу производње

Органска сточарска производња

Органска сточарска производња у Србији се временом мењала по врсти животиња и њиховом броју. Током година само број свиња није много осцилирао јер 2021. Србија и даље има само неколико произвођача органских свиња. С друге стране, број оваца се повећао за 95% у односу на 2020. годину. Значајно је порасла и производња живине, која је између 2020. и 2021. године порасла за 123%. Број кошница је континуирано растао, а у периоду од 10 година се повећао десет пута. Број грла говеда је повећан шест пута у последњој деценији. Међутим, након 2017. магарци више нису сертификовани као органски (Слика 10). Органско сточарство је у почетку било мање атрактивно за произвођаче јер се доживљавало као захтевније у погледу регулативе и тржишних могућности. Док је производњу млека било лакше започети на малим и великим фармама, произвођачи меса су имали неколико препрека на свом путу. Борили су се да пронађу адекватну кланицу за сертификовану производњу меса. Ипак, домаће тржиште није било спремно и припремљено за органско месо. Низак ниво свести потрошача и недостатак промоције на домаћем тржишту успорили су производњу меса. Данас се ситуација поправила, а на тржишту се може наћи и месо – говедина, свињетина и пилетина.

Структура биљне производње

Укупна површина у органској производњи у 2021. години износила је 23.527,03 ha, од чега је 43,8% у конверзији, а 56,2% у органском статусу (Слика 11). Подаци о сакупљеном самониклом биљу и шумским плодовима не постоје јер не постоји званична методологија за евидентирање површина под овим културама. Међутим, количине ових производа су део извештаја о извозу.

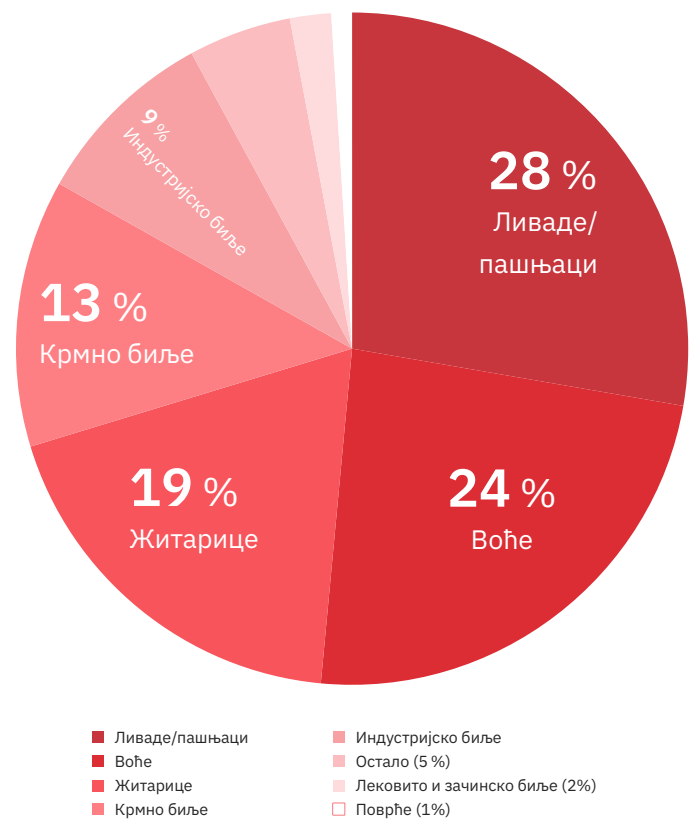

Слика 12: Поља органске малине у Златиборском округу

У структури усева у 2021. години ливаде и пашњаци са 27,7%, воће са 23,9% и житарице са 19% чинили су скоро две трећине укупне коришћене органске пољопривредне површине (сертификована органска површина и површина у конверзији). Производња житарица и воћа је најзначајнија биљна производња у Србији и практикује се на 43% укупних обрадивих површина. Воће се производи на 5.614,93 ha, а житарице се производе на 4.458,69 ha.

Лековито и ароматично биље на површини од 367,29 ha у органској производњи, имало је најмањи удео у органској производњи, свега 2%, док је површина под поврћем износила 169,79 ha, што је тек 1% у укупној површини (Слика 13).

Удео појединих категорија биљне производње у укупној органској производњи (2021, у %)

Слика 13: Категорије биљне производње у органском статусу и у конверзији у укупној орг. површини

По регионалној распотраћености површина у органској производњи, Војводина је предњачила са 9.024,14 ha што чини 38,4% укупних површина под органском производњом, а следиле су је Јужна и Источна Србија са 7.430,64 ha (31,6%), Шумадија и Западна Србија са 7.024,64 ha (29,8%) и Београдски регион са 48,58 ha (0,2%) (Слика 14).

Регионална подела површина у органској производњи (2021, у %)

Слика 14: Удео површина у органском статусу и у конверзији по регионима

У Београдском региону доминантна је производња воћа, али је ово регион са најмањим учешћем у органској производњи. У Шумадији и Западној Србији преовлађује производња воћа, ту се производи 58% од укупне органске производње воћа у Србији, а затим следе пашњаци и ливаде са 43% од укупних површина под сталним травнатим покривачем.

У Јужној и Источној Србији доминирало је воће чинећи 36% од укупне органске производње воћа, а ливаде и пашњаци су имали удео од 49% у укупним површинама под травнатим покривачем.

У Војводини због типа земљишта и рељефа преовладава производња житарица са уделом од 79% површина у укупним површинама под органским житарицама. На другом месту је крмно биље које чини 86% у укупним површинама под крмним биљем у Србији. Индустијско биље је на трећем месту са 63% удела у укупној површини под индустријским биљем у Србији (Слика 15).

У периоду од 2017. до 2020. године повећан је удео површина под житарицама, док је удео површина под крмним биљем, као и под ливадама и пашњацима смањен (Слика 16).

Према подацима МПШВ, житарице, воће и индустријско биље су најзначајније органске културе с обзиром на површину на којој се гаје. Од житарица највећи удео заузимају пшеница и раж, а код воћа су то малине и шљиве. У табели је дат преглед десет најважнијих усева према производним површинама, што чини 40,2% од укупно коришћених површина за органску пољопривреду (Слика 17).

Организација, правни оквир и систем контроле

У оквиру Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде, Група за органску производњу је надлежна за:

- припрема националних прописа и учешће у изради стратешких докумената,
- успостављање и одржавање система контроле у области органске производње,
- утврђивање испуњености услова за обављање послова контроле и сертификације,
- контролу и надзор над радом контролних организација,
- праћење увоза и извоза органских производа,
- одобравање одступање од метода органске биљне и сточарске производње и правила прераде у органској производњи,
- прикупљање годишњих извештаја од овлашћених контролних организација;
- вођење збирне евиденције о органској производњи,
- скраћење или продужење периода конверзије,
- одобравање употребе репродуктивног материјала из конвенционалне производње након периода конверзије.

Министарство пољопривреде са Србија Органиком и другим релевантним актерима израдили су први **План развоја органске производње** у Србији који је усвојен као саставни део **Националног програма руралног развоја Републике Србије** за период 2018-2020 (Службени гласник РС, бр. 60/18).

Циљ Плана развоја органске производње РС је да се идентификују изазови који ограничавају развој органске производње и да се дефинишу циљеви и мере за даљи развој. Овај план треба да подстакне развој органске пољопривреде, раст домаћег као и извозног тржишта.

Подела органских производња по регионалној заступљености (2021. у ha)

	Београдски	Шумадија и централна Србија	Јужна и источна Србија	Војводина	Укупно
Житарице	6,14	324,82	614,5	3513,24	4458,7
Индустријско биље	0	4,03	778,36	1339,22	2121,61
Поврће	7,12	51,96	19,37	91,34	169,79
Крмно биље	3,79	291,86	126,71	2631,73	3054,09
Воће	20,45	3274,9	2026,11	293,47	5614,93
Лековито и зачинско биље	0,01	72,56	224,32	70,4	367,29
Остало	4,96	181,34	439,42	591,01	1216,73
Ливаде/пашњаци	5,11	2823,17	3201,88	493,73	6523,89
Укупна површина под органском производњом (ha)	47,58	7024,64	7430,67	9024,14	23527,03
Удео у укупној органској производњи (%)	0,2	29,8	31,6	38,4	—

Слика 15: Врста органске производње по регионима (органски статус и у конверзији)

Површине у органској производњи (2017 – 2021, у ha)

	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.	Промена у %, 2017–2021.
Житарице	3661,73	3613,61	4788,81	3623,15	4458,69	21,8
Индустријско биље	2290,46	1961,81	2229,57	1294,23	2121,61	-7,4
Поврће	230,00	199,53	184,16	121,56	169,79	-26,2
Крмно биље	1210,95	1336,51	1797,92	3872,67	3054,11	152,2
Воће	4055,96	5883,37	5324,36	5294,84	5614,93	38,4
Лековито и зачинско биље	114,59	193,36	258,54	390,97	367,29	220,5
Остало	311,16	535,63	1332,09	2855,89	1216,72	291,0
Ливаде/пашњаци	1548,28	5530,76	5349,99	3517,44	6523,89	321,4
Укупно	13423,13	19254,58	21265,44	20970,75	23527,03	75,3

Слика 16: Укупна органска површина (органски и у конверзији статусу) према врсти производње

Десет водећих усева према величини површине на којој се узгајају (2021, у ha)

Р.бр.	Усев	Површина (ha)	Удео у укупној органској производњи (%)
1.	Малине	2019,46	8,6
2.	Пшеница	1581,18	6,7
3.	Сунцокрет	1165,08	5,0
4.	Раж	879,08	3,7
5.	Шљиве	843,78	3,6
6.	Јабуке	796,26	3,4
7.	Вишње	681,95	2,9
8.	Купине	521,58	2,2
9.	Спелта	491,79	2,1
10.	Соја	481,07	2,0
Укупно			40,2

Слика 17: Десет водећих усева према површини производње

Такође, акционим планом се утврђују услови за обезбеђивање стабилног и дугорочног раста сектора органске производње. Њиме су предвиђене бројне мере које би учесницима користиле за унапређење органске производње. Уз подршку ГИЗ-а – Немачке организације за међународну сарадњу, план је ревидиран 2021. године за период од 2021. до 2026. године (1).

У Србији су на снази следеће законске регулативе којима се регулише органска пољопривреда:

- Закон о органској производњи (Сл. гласник РС бр. 30/10 и 17/19 - др. закон), уређује производњу пољопривредних и других производа у органској производњи, методе и принципе органске производње, процес контроле и сертификације, прераду, обележавање, складиштење, транспорт, промет, увоз и извоз органских производа, као и друга питања од значаја за органску производњу.
- Правилник о контроли и сертификацији у органској производњи и методама органске производње (Сл. гласник РС бр. 95/20 и 24/21), описује методе органске биљне и сточарске производње, прераду, вођење евиденције, складиштење, транспорт, обележавање, контролу и сертификацију, коришћење националног логоа.
- Правилник о документацији која се доставља овлашћеној контролној организацији ради издавања потврде, као и условима и начину продаје органских производа (Сл. гласник РС бр. 88/16).

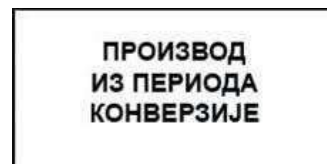
У Србији је заступљен систем приватних контролних организација, које овлашћује Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде, а акредитује их **Акредитационо тело Србије** у складу са захтевима стандарда из најновијих верзија SRPS ISO/IEC 17065.

У 2022. години у Србији је овлашћено седам акредитованих контролних (пет домаћих и 2 српске) организација за контролу и сертификацију производа у органској производњи (Слика 19), а две од пет домаћих (Organic Control Sistem и Ecovivendi) су признате за контролу и сертификацију у складу са прописима ЕУ. Контролне организације у Србији сертификају према регулативама Европске уније (ЕУ), САД-а (NOP), Јапана (JAS), Швајцарске (Bio Suisse) као и другим националним стандардима, али сваки оператор првенствено мора да се сертификаује

у складу са законским оквиром Србије, без обзира на трговинске преференције или захтеве оператора за сертификацију. Све контролне организације су у обавези да се акредитују код Акредитационог тела Србије и да затраже овлашћење од МПШВ.

Означавање органских производа

Сертификовани органски производи који су произведени, прерађени, којима се рукује и пласирају се на тржиште у складу са националним законодавним оквиром и које су контролне организације сертификовале као органске, могу бити означени националним логом (Слика 18) и кодом овлашћеног контролне организације. Иста правила важе и за увезене производе. На овај начин могу бити означени само производи који садрже најмање 95% састојака пољопривредног порекла који потичу из органске производње. Производи из периода конверзије могу носити ознаку „Производ из периода конверзије“ (Слика 18), по истеку године дана након потписивања уговора са овлашћеном контролном организацијом.

Слика 18: Национални лого за органске производе (лево), национални лого за производе у конверзији (десно)

Инфо

Немачка организација за међународну сарадњу (GIZ)

www.giz.de

Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде

www.minpolj.gov.rs

Листа контролних организација и њихов обим акредитације (2022)

	Обим/ Контролна организација	Органска биљна производња, самоникло биље и шумски плодови	Органско сточарство, органски анимални производи	Прерада органских производа, сточна храна, семена, увезени производи	Органска групна производња	Српска национална регулатива	ЕУ регулатива
1	Центар за испитивање намирница PC-OPГ-008 ¹	×	×	×	×	×	
2	Ecocert Balkan PC-OPГ-006/ RS-BIO-154	×	×	×	×	×	×
3	Organic Control Sys- tem PC-OPГ-001/ RS-BIO-162	×	×	×	×	×	×
4	Ecovivendi PC-OPГ-009/ RS-BIO-183	×	×	×	×	×	×
5	TMS CEE PC-OPГ-002	×	×	×	×	×	
6	SGS Belgrade PC-OPГ-003	×		×		×	
7	Југоинспект Нови Сад PC-OPГ-004*	×		×		×	

Слика 19: Листа овлашћених контролних организација

Контролне организације

Центар за испитивање намирница, ЦИН

www.cin.co.rs

Ecovivendi

www.ecovivendi.rs

Ecocert

www.ecocert.com

Југоинспект

www.jugoinspekt.rs

Organic Control System

www.mail.organica.rs

SGS Belgrade

www.sgs.rs

TMS CEE

www.tms.rs

1 PC-OPГ кодови се додељују овлашћеним контролним организацијама у Србији за контролу и сертификацију по националној регулативи, RS-BIO кодови се додељују контролним организацијама које контролишу и сертификају према ЕУ регулативи.

Мере подршке

Према Закону о подстицајима у пољопривреди и руралном развоју (Сл. гласник РС, бр. 10/13, 142/14, 103/15 и 101/16) донет је Правилник о коришћењу подстицаја за органску производњу који је објављен у Службеном гласнику РС, број 52/14 од 15.5.2014. Њиме су дефинисане врсте подстицаја за пољопривреду и рурални развој на територији Републике Србије, начин коришћења; услови, начин и обрасци захтева за остваривање права на подстицаје за органску производњу; регистар подстицаја у пољопривреди и руралном развоју, као и максималан износ по кориснику и по врсти мере. Овај Правилник је касније измењен доношењем Правилника о коришћењу подстицаја за органску сточарску производњу и Правилника о коришћењу подстицаја за органску биљну производњу.

Буџет за пољопривреду се прави на годишњем нивоу. Иако не постоји одвојен правни акт за органску и конвенционалну производњу, постоји ипак разлика у износу који ће добити произвођачи из конвенционалне и органске пољопривреде. Слика 20. показује повећање буџета за органску пољопривреду за 313% у последњих шест година, што је резултат препознатог потенцијала органске производње, повећања површина под органском производњом и напора Националне асоцијације Србија Органике.

Буџет за органску производњу (2016–2022. у РСД)

2016.	92.000.000
2017.	90.000.000
2018.	1 10.000.000
2019.	117.320.000
2020.	350.000.000
2021.	235.100.000
1	380.000.000

Слика 20: Буџет за органску производњу

Свако правно лице, предузетник и физичко лице – носилац комерцијалног пољопривредног газдинства има право на различите врсте подстицаја за органску производњу.

Међутим, корисник мора испунити и следеће услове:

- да је са овлашћеном контролном организацијом закључио уговор о вршењу контроле и сертификације у органској производњи који важи за годину за коју се подноси захтев за коришћење подстицаја,
- да у случају закупа пољопривредног земљишта на коме се обавља органска производња најмање три године од дана подношења захтева за остваривање права на подстицаје за органску биљну производњу има закључен уговор,
- да у наредне три године од године за коју је остварио право на подстицаје, примењује методе органске производње у складу са законским оквиром.

Подстицаји се дају за:

- период конверзије,
- период када је завршен период конверзије и чека се сертификат,
- сертифицивану органску биљну/сточарску производњу,
- групну органску производњу у складу са прописима о органској пољопривреди.

Произвођачи укључени у органску биљну производњу у 2022. години добили су 250% веће подстицаје од произвођача у конвенционалној производњи, чак 28.000 динара по хектару. Максимални износ по кориснику је био 560.000 динара. Пријава се подноси једном годишње, у два примерка, Министарству финансија – Управи за трезор од 3. маја до 30. јуна.

Премија за млеко и подстицаји у сточарској производњи су за 40% већи у односу на конвенционалну пољопривреду. Произвођачи укључени у органску сточарску производњу у 2022. години могу добити субвенције за: тов јунади, свиња и јагњади и квалитетне приплодне животиње (млечне краве, овце и козе, крмаче, родитељске кокошке – тешког и лаког типа, родитељске ћурке, приплодне матице риба шарана и приплодне матице риба пастрмке).

У поређењу са конвенционалном производњом, премија за млеко као и подстицаји за сточарство су увећани за 40%.

Органски произвођачи могу надокнадити део трошкова за контролу и сертификацију у складу са Правилником о подстицајима за спровођење активности у циљу подизања конкурентности кроз увођење и сертификацију система квалитета хране, органских производа и производа са ознаком географског порекла (Службени гласник РС бр.39/18 од 25. маја 2018. године, број 17/21 од 26. Фебруар 2021, бр. 132 од 30. децембра 2021. године, бр. 27 од 25. фебруара 2022).

Произвођачима укљученим у органску производњу може се рефундирати 50% укупних трошкова за контролу и сертификацију (без ПДВ-а), односно 65% у областима са отежаним условима рада у пољопривреди.

Још једна финансијска подршка од које органски произвођачи могу имати користи су ИПАРД средства. ИПАРД подршка је намењена директно за пољопривредне произвођаче – правна и физичка лица. Тренутно се ИПАРД програм спроводи кроз четири мере (Слика 21).

ИПАРД мере (2022)

Мера	Циљ	Рок	Укупан буџет (ЕУР)
Мера 1	Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава	26.4.2022	101.386.667
Мера 3	Инвестиције у физичку имовину које се тичу прераде и маркетинга пољопривредних производа	Најава почетком 2023.	87.346.667
Мера 7	Диверзификација пољопривредних газдинстава и развој пословања	Најава почетком 2023.	20.000.000
Мера 9 – техничка подршка	Подршка техничкој асистенцији и трошковима везаним за реализацију ИПАРД програма	Најава почетком 2023.	

Слика 21: Мере подржане кроз ИПАРД програм

Органско тржиште

Србија је до сада била добављач органске сировине. Највеће извозне компаније су хладњаче. Србија је у 2021. години извезла органске производе у вредности од 57,4 милиона евра. Замрзнуто воће чини 68,5% укупно извезених производа, а унутар ове категорије учешће малине је 56,1%. Готови производи чине мање од 1% у укупном извозу органских производа.

Извоз органских производа

Подаци о извозу су од 2012. године део информационог система Управе царина. Управа царина прати врсте робе, количине и вредности извезених органских производа.

Србија је у 2021. години извезла органске производе у вредности од 57,4 милиона евра у 34 земље света. Гледано по количинама, из Србије је извезено 17.621 тона органских производа (Слика 22).

Према вредности извезених производа, извоз на инострана тржишта је повећан за 53%, са 37,5 милиона евра у 2020. на 57,4 милиона евра у 2021. години. А са аспекта количина, за исти период извезена вредност је порасла за 23% (Слика 23).

Србија извози у све земље света, али највеће тржиште представљају земље чланице ЕУ. Подаци Управе царина показују да је извоз у ЕУ износио 76,8% укупне вредности извоза органских производа, затим следи САД са 13,5%, Канада са 6,1% учешћа у укупној вредности извоза органских производа. Чак и када се узме у обзир и количина извезених производа, остаје исто. У земље ЕУ је извезено 13.986,03 тоне укупно извезених количина, што представља 79,1% (Слика 23).

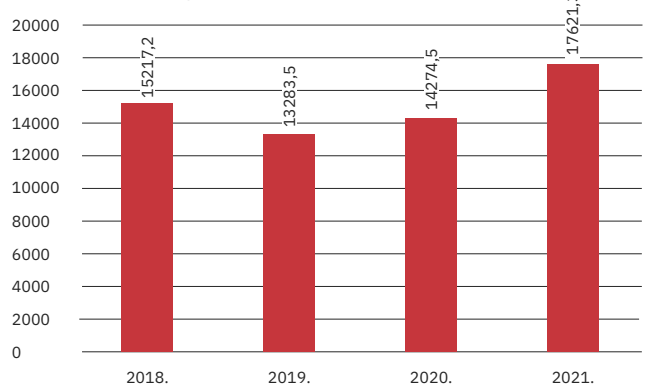
ЕУ тржиште је и даље најважније извозно тржиште органских производа из Србије. Са нешто више од 44 милиона евра, Европска унија је чинила

76,8% укупне вредности извоза. Пет земаља у оквиру ЕУ са којима је Србија највише трговала су Немачка (31,8%), која чини скоро једну трећину укупног извоза, затим Холандија (12,2%), Француска (7,4%), Пољска (6,1%), и Аустрија (5,9 %) (Слика 24).

Према подацима Traces-а, Србија је по увозу органског воћа, свежег или сушеног, у ЕУ (не рачунајући ту цитрусе и тропско воће) у 2020. години била на шестом месту увозника у Европску унију, са 7,9% учешћа у органском увозу воћа (↵).

Замрзнуто воће у 2021. години је чинило 68,5% учешћа у укупно извезеним количинама органских производа, од тога су замрзнуте малине чиниле 56,1% (Слика 26).

Количине извезених производа
(2018 – 2021, у тонама)

Слика 22: Извоз органских производа у тонама

Удео вредности извоза по регионима/земљама (2021)

Земља/Регион	Вредност (у мил.ЕУР)	Удео, у %	Земља/ Регион	Количина (у тонама)	Удео, у %
ЕУ	44,0	76,8	ЕУ	13926	79,1
САД	7,8	13,5	Швајцарска	1344	7,6
Канада	3,5	6,1	САД	1121	6,3
Швајцарска	1,2	2,0	Канада	985	5,6
Аустралија	0,3	0,5	Турска	60	0,3
Турска	0,3	0,4	Велика Британија	59	0,3
Велика Британија	0,2	0,3	Аустралија	56	0,3
Босна и Херцеговина	0,1	0,1	Босна и Херцеговина	40	0,2
Израел	0,1	0,1	Израел	15	0,1
Остало ²	0,1	0,1	Остало	14	0,1
Укупно	57,4	100,0		17621	100,0

Слика 23: Удео извоза у 2021. години

Извоз у земље Европске уније (2021)

Земља	Вредност (мил. EUR)	Удео, у %
Немачка	18,3	31,8
Холандија	6,9	12,2
Француска	4,2	7,4
Пољска	3,5	6,1
Аустрија	3,4	5,9
Италија	2,8	4,8
Белгија	1,3	2,3
Бугарска	0,8	1,4
Словенија	0,7	1,2
Остало ³	2,1	3,7
Укупан извоз у ЕУ	44,0	76,8

Слика 24: Удео извоза у земље ЕУ

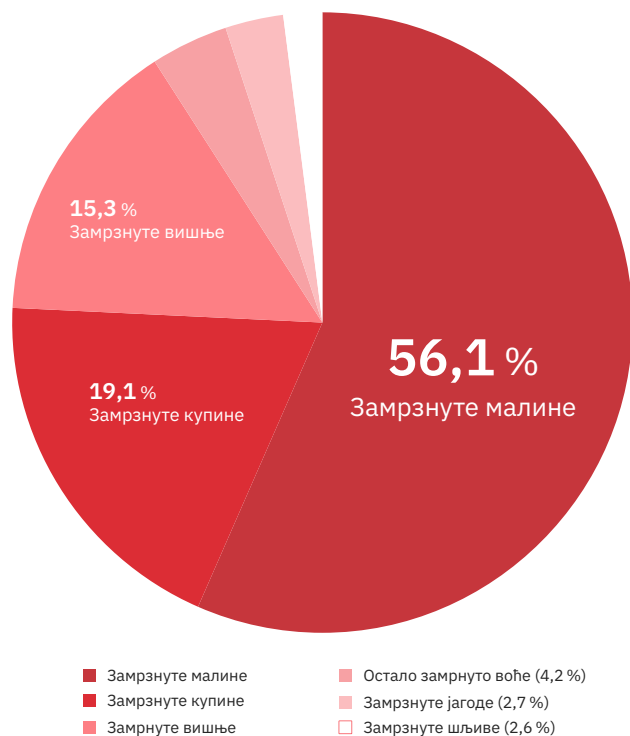
Удео извоза по категорији производа и количини (2020–2021)

Производ	Извезене количине по категорији, 2020, (у тонама)	Удео у укупном извозу по количинама (у %)	Извезене количине по категорији, 2021, (у тонама)	Удео у укупном извозу по количинама (у %)	Промена у количини, (у %), 2020-2021
Замрзнуто воће	12682	88,8	12067	68,5	-4,8
Житарице и производи од жита	0	0,0	1586	9,0	100,0
Воћни концентрати	351	2,5	1129	6,4	221,7
Индустријско биље	181	1,3	1039	5,9	474,0
Воћни пиреи	644	4,5	791	4,5	22,8
Сушено воће	0,379	2,7	622	3,5	64,1
Остало	38	0,3	387	2,2	918,4
Укупно	14275	100	17621	100,0	23,5

Слика 25: Вредност извезених производа у тонама

- 2 Русија, Северна Македонија, Украјина, Косово, Црна Гора
3 Мађарска, Шведска, Хрватска, Чешка, Словенија, Грчка, Румунија, Португал, Летонија, Естонија

Категорије извезеног замрзнутог воћа (2021)

Слика 26: Удео извезеног замрзнутог воћа по категоријама

Увоз органских производа

Приметан је пораст понуде органских производа из увоза, посебно када су у питању прерађевине које Србији недостају.

Према цени увезених органских производа и датим подацима, вредност увоза за 2019. годину износила је 8.913.370 евра (Ковачевић, 2020). Остали подаци нису доступни за даље поређење.

Домаће тржиште

Ниска куповна моћ потрошача и високе малопродајне цене представљају важне ограничавајуће факторе тражње и потрошње. На домаћем тржишту доминирају органски производи биљног порекла. Свакако и домаће тржиште бележи раст и повећава се асортиман производа. Прво месо (јунеће) појавило се на тржишту тек средином 2015. године, док су се млечни производи појавили 2013. године. Велики изазов на домаћем тржишту представља органска производња поврћа, која се обавља на само 170 ха и чак је смањена од 2017. године за 26%. Органско поврће је најзаступљенији

производ на зеленим пијацама током сезоне, и потрошачима, а посебно породицама са малом децом представљају најважнији предмет интересовања и куповине.

Процена је да се на домаћем тржишту пласира органских производа у вредности од 16,5 милиона евра. Потрошња по глави становника у 2014. била је 4,4 евра (Viller, Lernoud, 2014, 2016). Као главни разлози ниже стопе потрошње у Србији наводе се нижа свест о органској производњи, недостатак знања о органској храни и веће цене органске хране (Симин Томаш / Главаш Трибић / Петровић / Комараоми, 2019).

Са растом површина у органској производњи диверзификовале су се потражња и понуда, као и канали продаје. Тренутно се органски производи могу наћи на зеленим пијацама у Београду и Новом Саду као најзначајнијим пијачним местима продаје.

Канали тржишта органске хране:

1. Зелена пијаца,
2. Малопродајни трговински ланци,
3. Специјализоване продавнице,
4. Онлајн продаја,
5. Продаја путем директног маркетинга.

Зелена пијаца је главно тржиште за већину малих пољопривредника јер им овај тржишни канал даје прилику директне продаје потрошачима као и да буду одмах плаћени. Такође, код овог канала продаје произвођачи немају посебних захтева за продају на овом месту. Ипак, продаја на пијаци се организује углавном викендом, па би неки додатни канал продаје пољопривреднику пружио сигурност да ће производи са краћим роком трајања на време стићи до потрошача.

У Србији постоје две органске зелене пијаце са значајнијом понудом и прометом. Прва, отворена 2011. године, је органска пијаца у **Блоку 44 у Београду**, са око 25 тезги за органске производе. Друга пијаца је **Рибља пијаца у Новом Саду** на којој је око 15 тезги на располагању за органске произвођаче.

Србија има један специјализован малопродајни ланац продавница - **Idea Organic**, специјализован за органске производе, али се органска храна може наћи и у ланцима

супермаркета **Меркатор, Макси, Универекспорт, Идеа, Лидл**. Још једно малопродајно место специјализовано за козметичке производе али у понуди има и разноврсне органске прехранбене производе из домаће производње и из увоза, је малопродајни ланац **dm**.

Тренутно постоји осам малопродајних објеката **Idea Organic** у Београду. Поред куповине у продавници, доступна је и опција кућне доставе.

Слика 27: Idea Organic продавница

Слика 28: Једна органска полица dm продавнице

Слика 29: Organico, први ланац специјализоване продавнице

Специјализоване продавнице су мале продавнице које продају здраву храну међу којима је и органска. Њихова понуда варира у зависности од сезоне и ограничена је. Постоје специјализоване продавнице које продају искључиво органске производе, а за већину су органски производи само део продајног асортимана. **Organico** је мали ланац специјализованих продавница у Београду.

Онлајн продају обично организују удружења пољопривредника или власници специјализованих продавница. Овај канал се развија, а предност му је што се произвођачи могу удруживати и комбиновати производе, самим тим учинити своју понуду разноврснијом нудећи могућност куповине тзв. „органске корпе“ – када се у корпу пакују различити производи који би једном домаћинству могли бити потребни на недељном нивоу. За мале произвођаче онлајн продаја може бити финансијски терет и стога је мање практикују. Ипак, многи фармери користе друштвене мреже као што је фејсбук да би се обратили потрошачима и представили понуду газдинства, као и цене и услове испоруке. Онлајн продаја је доживела свој врхунац током пандемије Covid – 19 и сада је идентификована као важан канал продаје за појединачне произвођаче, као и за продавнице.

Директни маркетинг представља продају на имању што је најстарији облик маркетинга и комуникације са потрошачима. Потрошачи су у директном контакту са пољопривредницима, без обзира да ли потрошачи посећују произвођаче на газдинству или су можда запослени у истом колективу где и произвођач. Произвођач промовише производе у директној комуникацији. Потрошачи током посете могу видети како се производи органска храна и добити више информација о самој производњи. Ово се показало као дугорочан однос

јер произвођачи задобијају поверење потрошача приликом заједничког сусрета и размене информација од значаја за обе стране.

Прерађивачки сектор

Прехрамбена индустрија у Србији прати раст површина и број произвођача у органској пољопривреди. Током последњих пет година се у Србији повећао број прерађивача. Ипак, већина их је оријентисана на примарну прераду – замрзавање, сушење, млевење...

У Србији са једне стране постоје сертификовани прерађивачи који откупљују или увозе органску сировину и прерађују је, а са друге стране су сертификовани прерађивачи са сопственом биљном и/или сточарском производњом. Оба типа се обично баве органским и конвенционалним производима. У сектору доминирају прерађивачи замрзнутог воћа, већина њих су извозници, и извозе углавном производе у ринфузи и великим паковањима. Млински производи су присутни на домаћем тржишту у малим паковањима, али се за инострано тржиште извозе у ринфузи.

Према подацима МПШВ око 150 прерађивача се бави прерадом сопствених или купљених сировина и дистрибутери су и извозници производа.

Слика 30: Тестенина, џемови, сокови -финални производи компаније ES Komerc (на домаћем тржишту)

Сушење воћа је веома важна категорија производа и нарочито велики произвођачи шљива улажу у изградњу сушара. Током последњих десет година на тржишту Србије се могу наћи и финални производи попут кондиторских производа, тестенина, хране за бебе. Прерада у џемове, сокове, намазе је заступљена и као прерадна активност на газдинству. Међутим, због ограничења у законском оквиру, финални

Малопродајни ланци

Idea Organic

www.idea.rs/Organic

Delhaize Serbia (Maxi, Tempo)

www.maxi.rs

Univerexport

www.univerexport.rs

Organico

www.organico.rs

Mercator

www.mercator.rs

Lidl

www.lidl.rs

dm

www.dm.rs

производи биљног порекла не могу бити сертифицирани као органски, иако се примењују сви принципи и прописи током прераде.

Дуго су се прерађивали само производи биљног порекла. Оснивањем прве фарме крива у Војводини, 2013. године на тржишту су се појавили први млечни производи (млеко, јогурт, павлака, сир). На органско месо Србија је чекала још две године. На малим газдинствима, стока се може прерађивати и анимални производи сертифицивати као органски за разлику од производа биљног порекла.

Данас је мало интересовање за друге врсте прераде хране осим замрзавања, сушења и прераде у концентрате и пирее и млевења у брашно. Најчешћи

разлог за то јесте што су компаније већ позициониране на међународном тржишту са производима и активностима и које су задовољне својим достигнућима и нису толико склоне промени почетне мисије компаније. Спремне су да улажу у технолошке линије, затим у проширење капацитета, у имплементацију прехранбених и етичких стандарда у оквиру свог пословања. Међутим, развој било ког новог производа сматра се великом инвестицијом за компанију и не мора нужно значити да ће и резултат бити успешан. Нови производи подразумевају трошкове истраживања тржишта, улагања у маркетинг, промоцију и проналажења нових купаца. Наравно да постоје предузећа која улажу у финалне производе и

Неки од прерађивача

Bio Panon

- Нови Сад
- Анимални производи
- +38 1214 80 43 00
- info@biopanon.rs

www.biopanon.rs

Drenovac

- Ариље
- Лиофилизовано воће, замрзавање воћа
- +38 1313 89 92 33
- office@drenovac.co.rs

www.drenovac.co.rs

ES Komerc

- Пријеполје
- Производња и прерада воћа у џемове, сокове, тестенине
- +38 133 77 13 42
- office@eskomerc.rs

www.eskomerc.com

Frikos

- Београд
- Производња и замрзавање воћа
- +38 111 10 23 29
- frikos@sezampro.rs

www.frikos.rs

Cmana

- Крњево
- Производња меда
- +38 126 82 10 80
- office@cmana.rs

www.cmana.rs

Ecoagri

- Бела Црква
- Производња житарица, индустријског биља, брашна
- +38 113 85 12 11
- office@ecoagri.rs

www.ecoagri.rs

Frigonais

- Ниш
- Замрзавање воћа, топла прерада
- +38 118 25 90 44
- frigonais@gmail.com

www.frigonais.rs

Fortis

- Београд
- Производња и замрзавање воћа
- +38 116 82 18 21
- factory@fortis.rs

www.fortis.rs

Imlek

- Београд
- Млеко и млечни производи
- +38 1113 05 25 05
- info@imlek.rs

www.imlek.rs

Login Eko

- Београд
- Производња житарица
- +38 1628 80 33 81
- info@logineko.com

www.logineko.com

Mondi Lamex

- Краљево
- Производња и замрзавање воћа
- +38 136 82 30 20
- office@mondiserbia.rs

www.mondiserbia.rs

Samo organsko

- Неготин
- Производња јаја
- +38 1114 04 54 91

www.samoorgansko.rs

Timomed

- Књажевац
- Производња меда
- +38 119 73 23 30

www.timomed.co.rs

Винарија Ковачевић

- Ириг
- производња вина
- +38 1628 80 56 99
- vinskakucakovacevic@gmail.com

www.vinarijakovacevic.com

Agro domestica doo

- Ушће, Краљево
- Сточарство и анимални производи
- +38 16 4895 34 22

Menex

- Крушевац
- Производња и замрзавање воћа, топла прерада
- +38 137 44 11 77
- info@menex.rs

www.menex.rs

Nectar

- Бачка Паланка
- Производња и прерада воћа
- +38 1216 30 24 70
- office.nectar@nectar.rs

www.nectar.rs

Strela funghi

- Кљајић
- Замрзавање воћа, самоникло биље,
- +38 116 24 40 11
- info@strelagroup.com

www.strelafunghi.com

Zadrugar

- Дринска
- Производња и замрзавање воћа
- +38115561803
- office@fruit.rs

<https://www.drenovac.co.rs>

треба да извозе јер српско тржиште још увек није довољно развијено да би се ослањали само на домаћу потрошњу.

Са повећањем свести потрошача и бриге о здрављу, увозници на иностраним тржиштима су поштрили критеријуме за увоз, те су компаније морале да улажу у људске ресурсе и инфраструктурне капацитете како би се разликовале међу конкуренцијом.⁴

Образовање и саветодавство

Средњошколско образовање из области пољопривреде се предаје у 33 средње пољопривредне школе. Школски образовни програм за органску пољопривредну производњу уводи се у средње пољопривредне школе почев од 2012/2013. године као изборни предмет (органско повртарство и ратарство, органско воћарство и органско сточарство) у оквиру образовног профила - пољопривредни техничар. Први пут је уведен студијски програм органске пољопривреде на основним академским студијама на Пољопривредном факултету Универзитета у Новом Саду у октобру 2010. Такође, високо образовање са обавезним и изборним предметима из органске производње, обезбеђују акредитоване високошколске установе - Пољопривредни факултет у Београду, Агрономски факултет у Чачку, као и неке приватне образовне институције попут Факултета за биофарминг у Бачкој Тополи и Факултета за еколошку пољопривреду у Сремској Каменици. Мастер студије из органске пољопривреде нуде се на Пољопривредном факултету у Београду, Пољопривредном факултету у Новом Саду, Факултету за биофарминг у Бачкој Тополи и Факултету за еколошку пољопривреду у Сремској Каменици.

Услуге пољопривредне саветодавне стручне службе, доступне су бесплатно свим регистрованим произвођачима који се баве органском и конвенционалном пољопривредом. Србија тренутно има 34 пољопривредне саветодавне службе распоређене широм територије са око 250 саветодаваца. Ипак, нико није специјализован само за органску пољопривреду, јер органска пољопривреда чини део услуга које саветодавци пружају на терену.

Приватне компаније су такође присутне као консултанци у органском сектору и пружају услуге према уговорној основи.

Институције и цивилна друштва

Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде

www.minpolj.gov.rs

Акредитационо тело Србије

www.ats.rs

Привредна комора Србије

www.pks.rs

Национална асоцијација Србија Органика

www.serbiaorganica.org

Terra's удуржење

— Трг Цара Јована Ненада 15, Суботица

Војвођански кластер органске пољопривреде

www.vok.org.rs

Центар за органску производњу Селенча

www.organiccentar.rs

Регионална развојна агенција Србије

www.ras.gov.rs

Институт за примену науке у пољопривреди

www.ipn.bg.ac.rs

Пољопривредне саветодавне и стручне службе Србије

www.psss.rs

4 Сопствено истраживање спроведено у лето 2022. године.

Изгледи и перспектива

Слично као у земљама у развоју, и у Србији је интересовање за органску производњу првенствено условљено економским карактеристикама. А у последњих пет година органска производња у Србији има узлазни тренд и представља прилику за мала породична газдинства да обезбеде економску одрживост кроз производњу производа са додатом вредношћу. Уз законски оквир, програм мера подршке и повећање тражње на домаћем тржишту, будући органски произвођачи би имали одређену предност у преласку на органску пољопривреду.

Међутим, како мере подршке нису део дугорочне стратегије, органски произвођачи не могу да планирају улагања у капацитете и инфраструктуру. Ово у почетку може да обесхрабри произвођаче јер не могу да продају производе као органске док се процес конверзије не заврши, а трошкови производње и сертификације су високи. Такође, постоји недостатак саветодавног система, што је евидентније у јужним деловима земље. Саветодавне услуге пољопривредних стручних служби су бесплатне али обично немају довољно особља и нису у стању да пруже одговарајућу помоћ пољопривредницима који тада експериментишу са третманима у контроли штеточина или болести како би пронашли адекватне мере контроле. Нажалост, ово би могло утицати на производни процес јер фармери могу погрешно применити органске принципе.

Поред тога, пољопривредницима недостају менаџерске вештине и маркетиншко знање. Производњом органске хране већ се постиже додатна вредност, али финализацијом производа, атрактивном презентацијом и понудом потрошачима, произвођач промовише своју понуду и привлачи туристе и гурмане у регион. Повезивање и изградња партнерстава са локалним и националним актерима

у Србији довела би до бољег планирања и организације производње на ефикаснији начин. Сарадња на локалном нивоу са другим пољопривредницима се показала као успешан модел производње јер се смањују трошкови контроле и сертификације, повећава се асортиман и количина производа, а сам обим посла се може равномерно распоређивати.

Прерађивачи, трговци и извозници се такође налазе пред изазовима унапређивања стандарда безбедности хране, заштите животне средине и друштвене одговорности који долазе од увозника и иностраних тржишта. Очигледно је да свака врста производње хране, а посебно органска, захтева стално улагање у људски и друштвени капитал подједнако као и у физичка средства.

У укупном увозу органског свежег или сушеног воћа (не рачунајући ту цитрусе и тропско воће) на тржишту Европске уније у 2020. години, Србија је учествовала са 7,9%. Дакле, са увозом од 10.500 тона у ЕУ, Србија је заузела шесто место као добављач воћа одмах после Турске, Аргентине, Украјине, Чилеа и Новог Зеланда, позиционирајући земљу као поузданог и значајног добављача воћа.

За даљи развој органске производње потребна је боља сарадња приватног и јавног сектора. Улагања у компаније и пољопривредне активности зависе од тржишта и потражње потрошача. Ипак, мере подршке треба да имају дугорочне циљеве планиране у складу са потребама тржишта и произвођача. Такође, евидентан је недостатак знања на терену, потребно је подизати капацитет саветодавних стручних служби.

Ипак, са доступношћу незагађеног земљишта, тренутним трендом миграције младих породица у рурална подручја, као и све већим интересовањем за здравље људи, очекује се даљи раст органске пољопривреде и њено унапређење дуж ланца вредности.

Библиографија

Листа слика

1	Мапа Србије у 2021. са 145 општина	3
2	Величина пољопривредног газдинства у 2018, извор: Републички завод за статистику Србије, 2022, www.stat.gov.rs	6
3	Структура укупно коришћеног пољопривредног земљишта, извор: Републички завод за статистику Србије, 2022, www.stat.gov.rs	7
4	Коришћено обрадиво земљиште по категоријама, извор: Републички завод за статистику Србије, 2022, www.stat.gov.rs	7
5	Биланс стоке, извор: Републички завод за статистику Србије, 2022, www.stat.gov.rs	8
6	Српски излагачи на Биофаху, 2022. извор: лична архива, 2022.	10
7	Површине у органском статусу и конверзији, извор: МПШВ, 2022, www.minpolj.gov.rs	10
8	Подела органских оператора према правном статусу и обиму активности, МПШВ, 2022, www.minpolj.gov.rs	11
9	Број органских произвођача по категоријама (појединачно сертифициковани и у групној сертификацији), извор: МПШВ, 2022, www.minpolj.gov.rs	12
10	Врој животиња у конверзији и органском статусу, извор: МПШВ, 2022, www.minpolj.gov.rs	12
11	Површине у органском статусу и у конверзији према типу производње, извор: МПШВ, 2022, www.minpolj.gov.rs	12
12	Поља органске малине у Златиборском округу, извор: лична архива, 2022.	13
13	Категорије биљне производње у органском статусу и у конверзији у укупној орг. површини, извор: МПШВ, 2022, www.minpolj.gov.rs	13
14	Удео површина у органском статусу и у конверзији по регионима, извор: МПШВ, 2022, www.minpolj.gov.rs	14
15	Врста органске производње по регионима (органски статус и у конверзији), извор: МПШВ, 2022, www.minpolj.gov.rs	15
16	Укупна органска површина (органски и у конверзији статусу) према врсти производње, извор: МПШВ, 2022, www.minpolj.gov.rs	15
17	Десет водећих усева према површини производње, извор: МПШВ, 2022, www.minpolj.gov.rs	15
18	Национални лого за органске производе и производе у конверзији	16
19	Листа овлашћених контролних организација, извор: Акредитационо тело Србије, 2022, www.ats.rs	17
20	Буџет за органску производњу, извор: Управа за аграрна плаћања, 2022, www.uap.gov.rs	18
21	Мере подржане кроз ИПАРД програм у 2022, извор: Привредна комора Србије, 2022, www.pks.rs	19
22	Извоз органских производа у тонама, извор: Управа царина, 2022.	20
23	Удео извоза у 2021, извор: Управа царина, 2022.	21
24	Удео извоза у земље ЕУ, извор: Управа царина, 2022.	21
25	Вредност извезених производа, извор: Управа царина, 2022.	21
26	Удео извезеног замрзнутог воћа по категоријама, извор: Управа царина, 2022.	22
27	Idea Organic продавница, лична архива, извор: 2022.	23
28	Једна органска полица dm продавнице, лична архива, извор: 2022.	23
29	Organico, први ланац специјализоване продавнице, лична архива, извор: 2022.	23
30	Тестенина, џемови, сокови -финални производи компаније ES Комерс (на домаћем тржишту), лична архива, извор: 2022.	24

Библиографија

Статистички годишњак (2021), Републички завод за статистику Србије: 2021, www.stat.gov.rs

МПШВ (2021) Правилник о контроли и сертификацији у органској производњи и методама органске производње (Сл. гласник РС, број 95/20 и 24/21)

МПШВ (2022) Подаци о органској биљној производњи, органском сточарству, органским операторима, законском оквиру, овлашћеним контролним организацијама, www.minpolj.gov.rs/organska (приступљено: јул - август 2022)

Лазећ, Б. (2010) Органска пољопривреда – залог за будућност, *Organic news*, стр. 8-9

Вехапи, С. (2014) Фактори развоја органских ланца снабдевања храном у Србији, *Маркетинг часопис*, вол.45, бр. 1, стр. 78-81 (<https://doi:10.5937/markt1401075V>)

EU Agricultural Market Briefs, EU imports of organic agri-food product, бр.18, јун 2021, стр. 8-15, www.agriculture.ec.europa.eu

FAO UN, Подаци о пољопривреди и храни, www.fao.org/faostat (приступљено: август 2022)

Ковачевић, В. (2021) Анализа постојећег стања и ограничавајући фактори развоја органског сектора у Србији, *часопис за економију пољопривреде и рурални развој Западног Балкана*, вол. 3, бр. 1, стр. 23 -33 ([link](#))

Томаш Симин, М., Главаш Трибић Д., Петровић, М., Комароми, Б. (2019) Цене органских производа у Републици Србији, *часопис за економију пољопривреде и рурални развој Западног Балкана*, вол. 1, бр. 2, стр. 93-97 (<https://doi:10.5937/WBJAE1902093T>)

Вехапи, С (2017) Одреднице развоја органског тржишта на Западном Балкану, *Маркетинг часопис*, вол. 50(1), стр. 45-49 ([link](#))

УАП (2022) Управа за аграрна плаћања, www.uar.gov.rs (приступљено: август – септембар, 2022)

EU у Србији, www.euroopa.rs (приступљено: август 2022)

Национална асоцијација за развој органске производње Serbia Organika, Simić, I. (2021) Органска производња у Србији, 2020, Београд, Србија

Форум CSRD (2020) Органска пољопривредна иновативна платформа, Органска пољопривреда у Северној Македонији, Бугарској и Хрватској, извештај објављен у оквиру Erasmus+ програма ЕУ

Willer, H., Schllater, B., Travnicek, J., Kemper, L., Lernoud, J. (2020). Свет органске пољопривреде: Статистика и трендови у настајању 2020., Истраживачки институт органске пољопривреде (FiBL), Фрик, Швајцарска, ИФОАМ, Бон, Немачка

План за развој органске производње у Србији (2021), (<https://serbiaorganica.info/wpcontent/uploads/2021/04/PREDLOG-PLANA-ZA-RAZVOJ-OP-u-Republici-Srbiji.Pdf>)

Инфо тим Логистика, подаци о извозу и увозу, www.infotim.rs (приступљено: августа 2022)

Кешељ, О. (2014) Процена развоја капацитета за органске регионалне специфичне производе у Србији, извештај објављен у оквиру FAO UN пројекта (GCP/SRB/001/HUN)